

Лікарі міряють температуру хворого й діагностують, яке лікування буде найефективнішим. Учителі зазвичай навчають усіх учнів однаково, дають їм однакові ліки, а то й діагностують захворювання аж наприкінці навчального року, коли лікування вже не дасть результату.

Андреас Шляйхер
«Найкращий клас у світі»

Тепер, коли освітній процес має за мету сформувати компетентності в учнівства, вчительству необхідно діагностувати не рівень знань чи навіть умінь, а саме рівень сформованості тієї чи тієї ключової або предметної компетентності.

У законі України «Про освіту» наведено наступне визначення компетентності: «це динамічна комбінація знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно соціалізуватися, провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність».

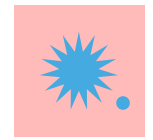
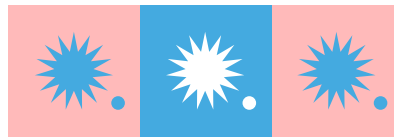
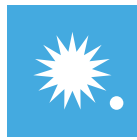
Там само далі читаємо: «компетентність — це здатність і готовність діяти залежно від поставлених проблем».

Компетентність — прихована характеристика особистості, й дізнатися про її сформованість непросто. Для цього потрібні особливі завдання, які називаються компетентнісно орієнтованими.

Що відрізняє компетентнісно орієнтовані завдання від завдань ЗНО, шкільних контрольних і перевірочних робіт? Бачимо **кілька принципових відмінностей**:

- більший обсяг тексту в основі завдання
- наявність значної кількості ілюстративного матеріалу, як-от діаграм, схем, інфографіки, світлин чи рисунків
- більша дотичність до повсякденного життя
- недостатність лише знання для правильної відповіді

Вищевказані моменти, що стосуються компетентнісно орієнтованих завдань, є наслідком іншого підходу до предмета оцінювання. Якщо ЗНО чи перевірочна робота на уроці насамперед спрямовані на визначення того, чи добре здобувач освіти засвоїв навчальний матеріал та чи може його застосувати для розв'язування типових завдань, то гра та дослідження орієнтовані на перевірку рівня сформованості компетентностей — здатності ефективно використовувати набуті знання, уміння й навички, власний досвід на практиці, в різних життєвих ситуаціях. Таке тестування є тестуванням можливостей (ability), на відміну від звичних для нашої освітньої системи тестувань досягнень (achievement).

Компетентнісно орієнтовані завдання мають властиву для них конструкцію, тобто повинні містити такі **складові**:

- мотивацію (стимул), що підводить до проблеми, зацікавлює та мотивує до розв'язання;
- інформацію — набір відомостей, які потрібні або можуть стати у нагоді в процесі пошуку правильної відповіді. При цьому часто як у стимулі, так і в інформації можуть міститися надлишкові відомості, не потрібні для розв'язування, хоча у деяких завданнях ці компоненти неможливо розділити;
- сформульоване запитання/проблему — власне завдання, пояснення того, що необхідно зробити;
- критерії оцінювання відповіді — набір характеристик, що визначають правильність, доцільність і відповідність отриманого результату поставленому завданню.

Особливістю компетентнісно орієнтованих завдань є те, що вони взагалі можуть не вимагати наявності певних знань, а наводити їх у блоці інформації. Водночас такі завдання навпаки можуть призводити до отримання учнем/ученицею нових відомостей чи навичок. Зрештою, бувають і компетентнісно орієнтовані завдання, які потребують значного обсягу знань і вмінь для розв'язання. Отже, «знаннява потреба» завдання не може слугувати надійним критерієм для визначення того, чи є це завдання компетентнісно орієнтованим. Однак практичне, життєве спрямування такого завдання сприяє зменшенню обсягу уведених у завдання знань.

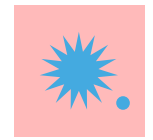
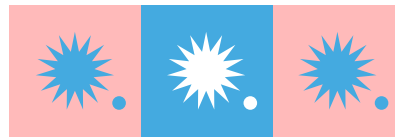
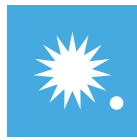
Іншою визначальною рисою компетентнісно орієнтованих завдань є їхня когнітивна складність. Зазвичай такі завдання потребують умінь виокремлювати в тексті головні думки, аналізувати тексти та зображення до них, порівнювати, «читати» графіки та діаграми, розуміти логічні зв'язки між явищами та процесами тощо. Однак навички, яких вимагає розв'язання такого завдання, є життєвонеобхідними, на відміну від знання певних фактів чи наявності певних предметних умінь, навчити яким так прагне наша освітня система.

Розберемо пару **завдань**, які ми вважаємо компетентнісно орієнтованими.

Перше:

(1) Берегова охорона США вивчала можливість використання тварин у пошукових операціях на гвинтокрилі у відкритому морі. (2) Для цього трьох спеціально навчених тварин розмістили під кутом 120° у невеликій прозорій камері внизу гвинтокрила. У разі, якщо тварина бачила на воді яскравий об'єкт, вона, натискаючи спеціальну кнопку, сигналізувала про це екіпажу. Виявилось, що ефективність пошуку з допомогою тварин удвічі вища, ніж без них. (3) Яких тварин використовували в пошукових операціях?

- A** бджіл
- B** голубів

- В** кобр
- Г** кажанів
- Д** кротів

Інформація у блоці (1) є мотивувальною, оскільки йдеться передусім про реальне практичне використання тварин у пошукових операціях Берегової охорони США. Щодо інформації, необхідної для відповіді, то її вміщено у блоці (2). У ньому також наявна мотивувальна складова, зокрема відомості про те, що завдяки тваринам ефективність пошуків зростає. Отже, практичне використання тварин має сенс! Саме завдання викладено у блоці (3).

Зрозуміло, що тварину, яку можна використати у пошукових операціях, має бути можливо дресирувати (щоб вона у потрібний момент натиснула на кнопку), а також вона повинна мати гарний зір. З-поміж перелічених у завданні тварин усім цим якостям відповідає лише голуб. Тобто правильна відповідь — **Б**.

І друге завдання:

(1) Тошію подобаються зірки, проте він не має можливості спостерігати за ними вночі, адже живе у великому місті.

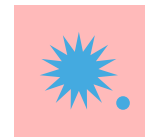
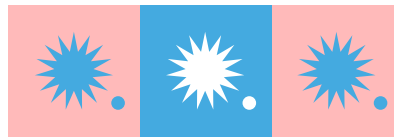
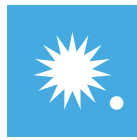
Торік Тошію побував у сільській місцевості, де із захопленням спостерігав за великою кількістю зірок, які, на жаль, не може побачити в місті.

(2) Чому в сільській місцевості є можливість спостерігати за значно більшою кількістю зірок, ніж у великих містах?

- А** У містах місяць яскравіший, а отже, перешкоджає передаванню світла від багатьох зірок.
- Б** У повітрі в сільській місцевості, на відміну від міста, міститься більше пилу, який відбиває світло.
- В** Через яскравість міського освітлення значну кількість зірок складно побачити.
- Г** У містах температура повітря значно вища через тепло, що виділяють автомобілі, техніка та будинки.

Блок (1) є мотивацією (стимулом), завдяки якій здобувачі освіти усвідомлюють, що для того, щоб побачити якомога більше зірок, слід поїхати за місто. Саме запитання сформульовано у блоці (2).

Тобто мотивація не надає достатньої інформації для відповіді на запитання, однак там є ключові слова й словосполучення, які наводять на правильний шлях: «уночі», «сільська місцевість» та «місто». З урахуванням інформації, наявної в мотивувальній частині, запитання може бути сформульовано таким чином: «Чому вночі в сільській місцевості видно більше зірок ніж у місті?». Таке формулювання містить два запитання: «Чим уночі сільська місцевість, відрізняється від міста?» (запитання 1) та «Чи впливає ця відмінність на кількість зірок, які можна спостерігати на небі?» (запитання 2). Варіант **А**

не є відповіддю на запитання 1, адже відмінностей між сільською місцевістю й містом за цим критерієм немає. Так само і з варіантом **Б**: хоча пилове забруднення повітря у містах та селах суттєво відрізняється, однак у місті пилу більше, ніж у сільській місцевості. Таким чином, варіант відповіді **Г** на запитання 2 не підходить. Отже, правильний варіант – **В**.

У запитанні фактично відсутній блок із додатковою інформацією, оскільки, на нашу думку, пилове забруднення та відсутність впливу температури на яскравість є загальновідомими фактами. Цікаво, що для деяких здобувачів освіти це завдання, замість тесту можливостей, може стати тестом досягнень, адже вони просто знають цей факт (наприклад, комусь про це розповідали у ранньому підлітковому віці). Однак частота таких випадків переходу від орієнтованості на компетентність до орієнтованості на знання залежатиме від рівня ерудованості здобувача освіти, а також від того, чи описана у завданні подія відбувалася у його власному житті.

Ці два завдання узято з двох загальнодоступних джерел компетентнісно орієнтованих завдань: перше — з природознавчої гри «Геліантус», друге — з міжнародного дослідження PISA. Обидва є чудовими прикладами компетентнісно орієнтованих завдань та тестів на можливості. Це не лише наша думка, з нею погоджується й науковий співробітник відділу біологічної, хімічної та фізичної освіти Інституту педагогіки НАПН України Олександр Козленко у своїй статті про компетентнісно орієнтовані завдання. Покликання на статтю ви знайдете у додатках до уроку.

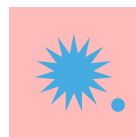
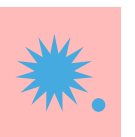
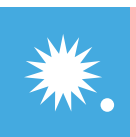
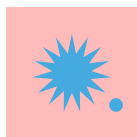
Розглянемо **завдання** з іншої освітньої галузі:

Яке слово матиме в множині три різні значення, якщо його вимовити з трьома різними наголосами?

- А** староста
- Б** вигода
- В** орган
- Г** провід
- Д** образ

Тут учневі/учениці знадобиться уміння утворювати множину з однини, а також вимовляти слова з різними наголосами й шукати сенси в почутому. Це реальне застосування набутих на уроках знань про множину/однину, наголос і лексичне значення слів. Лише множина слова образ (образи) має три різні значення, залежно від наголосу: Образи, обрАзи, образИ.

Яка роль таких компетентнісно орієнтованих завдань у освітньому процесі? Вони є чудовим способом перевірки рівня сформованості предметних та ключових компетентностей (наприклад, інформатичної чи екологічної). Але лише контролем їхня функція не обмежується: іще вони мотивують учнів та учениць на початку уроку. Крім

того, подібні завдання можуть стати захопливою вправою для групової роботи учнів, а їхнє створення — чудовим навчальним проєктом, що сприятиме не лише вивченню нового матеріалу, а й закріпленню вже відомого.